

van Newhaven. Tegen de regels in had de BRIGHTON geprobeerd voor haar boeg over te steken, waarbij ze de snelheid van de PREUSSEN (16 knopen) onderschatte. De PREUSSEN raakte zwaar beschadigd en verloor grote delen van de boegspriet en fokkemast, hetgeen het onmogelijk maakte om het schip veilig te manoeuvreren. De BRIGHTON keerde terug naar Newhaven om hulp voor het zeilschip te regelen. De sleepboot ALERT voer naar de PREUSSEN om het schip te assisteren. In een novemberstorm werd het schip naar Dover Habor gesleept. Het was de bedoeling om haar bij Dover te laten ankeren. Echter beide ankerkettingen braken en de PREUSSEN dreef naar de rotsen van Crab Bay waar het vastliep. Ze zonk als gevolg van de opgelopen schade. Terwijl haar bemanning, lading en enige uitrustingsstukken in veiligheid gebracht konden worden, bleef het schip op de rotsen achter met een gebroken kiel en bleek niet meer te redden. Het wrak rust in 6 meter diep water, in de positie 51.8.02 Noord en 1.22.17 Oost. Bij zeer laag water steken er nog altijd enige spanten uit het water. De kapitein van de BRIGHTON werd verantwoordelijk gesteld voor de aanvaring en verloor zijn licentie. Hij maakte later zelf een einde aan zijn leven. De PREUSSEN was een stalen schip met een lengte over de waterlijn van 124 meter en een grootste breedte van 16.4 meter. Haar waterverplaatsing bedroeg 11.220 ton. Ze kon 8100 ton aan lading vervoeren. De 5 masten waren allen vierkant getuigd. (voorzien van razeilen). In totaal voerde ze 47 zeilen, t.w. 30 razeilen, 12 stagzeilen tussen de masten en 4 zeilen tussen fokkemast en boegspriet. Niet alleen de romp was van staal, ook de 5 masten, de ra's en giek waren van staal (buis) gemaakt. Ook het grootste deel van de tuigage bestond uit staaldraad. Alleen de kleine gaffel was van hout. Om de ra's naar de wind te kunnen draaien werd voor elke mast gebruik gemaakt van een z.g. Jarvis lier. De PREUSSEN was ontworpen als een z.g. "drie eilanden schip". Dit betekende dat het schip op drie plekken een verhoogd dek had, t.w. de bak, in de midscheeps en de campagne. In het eiland in de midscheeps bevonden zich de accommodatie voor de bemanning, de kombuis en de kaartenkamer. Op dit eiland bevond zich het dubbele stuurwiel en de door stoom aangedreven roermachine. Op deze plek waren de roergangers beschermd tegen de gevaarlijke, hoge golven die van achter in kwamen. Het noodstuurwiel bevond zich op het achterdek. In het dek bevonden zich vier grote luiken die toegang boden tot het vrachtruim. Achter de voormast bevond zich een klein dekhuis, daarin bevonden zich twee "donkey boilers" die stoom leverden voor de vier stoomwinches, een kaapstander, de roermachine en de generator voor het opwekken van elektriciteit. Tussen de twee achterste masten bevonden zich 4 reddingsloepen die d.m.v. davids konden worden gestreken.

FSSM

Flessenscheepjes Journaal

In dit nummer:

- Van de voorzitter
- Beste vrienden
- Tentoonstellingen
- Spuihuisje
- Museum
- In memoriam
- Interview met Lucy Takken
- Uit het gastenboek
- De "PREUSSEN"

No. 1

December 2019

Uitgave van het
Flessenscheepjesmuseum

Van de voorzitter...

Als voorzitter maak ik mij voortdurend zorgen over het tekort aan vrijwilligers. Een aantal vrijwilligers maakt regelmatig extra uren om de problemen op te lossen. Dat is geweldig, maar dat mag natuurlijk niet te lang duren.

Ik hoop, dat de artikelen in het Nood-Hollands Dagblad en 'De Enkhuizer' resultaat opleveren. De eerste twee contacten zijn er. Nu maar hopen, dat zij voldoende geïnteresseerd blijken te zijn.

Ik dank alle vrijwilligers bijzonder hartelijk voor hun bijdrage en inzet in het afgelopen jaar.

Ondanks het feit, dat de openstelling van het museum af en toe problemen oplevert, is het aantal bezoekers tot en met de maand oktober gestegen ten opzichte van 2017, een stijging van 4,5%. Vooral het aantal betalende bezoekers steeg met maar liefst 17,6%. Het aantal bezoekers met een museumkaart daalde licht.

Er wordt door de bezoekers goed gebruik gemaakt van de mogelijkheid om met pin te betalen. Dat betekent wel extra kosten, maar de hogere omzetten compenseren die kosten ruimschoots.

Op zaterdag 23 november was er het jaarlijkse uitje met de vrijwilligers. Dit jaar opnieuw in HCR Die Port van Cleve in Enkhuizen. De verzorging was weer prima. Uitbater Johan Meester had weer een mooi menu samengesteld en iedereen heeft ervan genoten.

Ik hoop op een goed museumjaar en ik wens u allen mooie kerstdagen, een goede jaarwisseling en een gelukkig en vooral gezond 2020.

Jan Hetteling

DE PREUSSEN

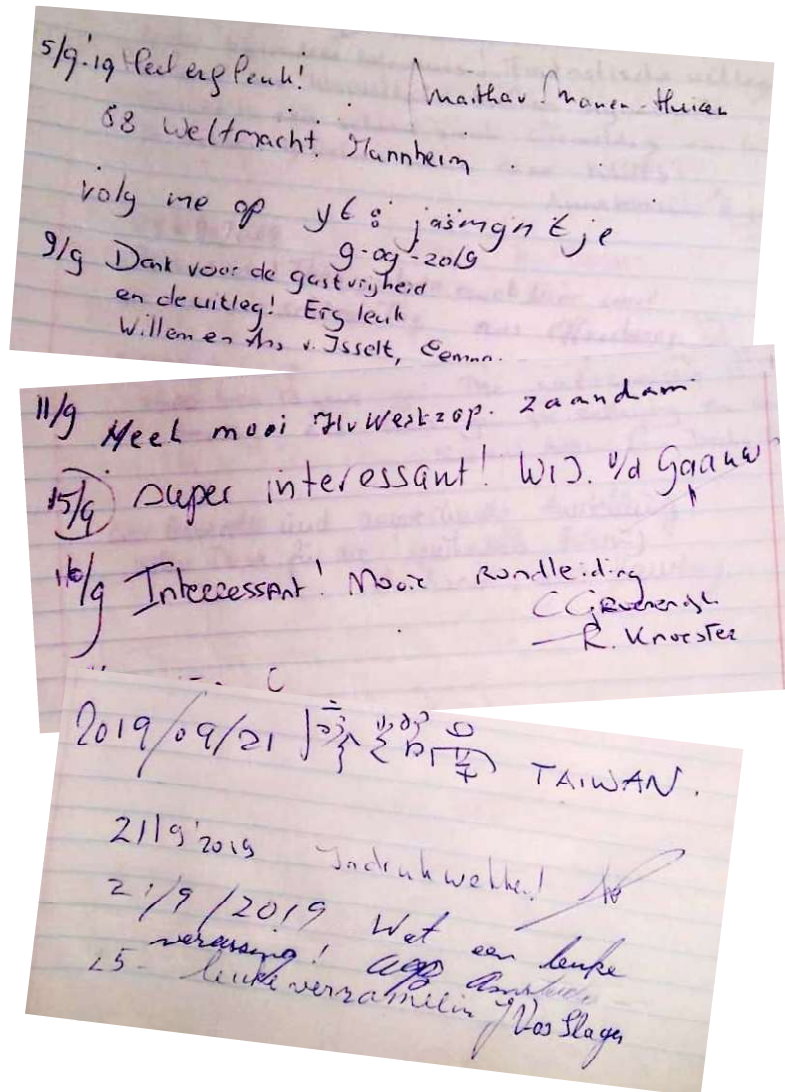
De PREUSSEN werd gebouwd op de werf van Joh.C. Tecklenborg in Geestemunde. De doop vond plaats op 7 mei 1902. Op 31 Juli 1902 verliet het Bremerhaven voor haar maidentrip onder commando van kapitein Boye Richard Petersen. Hij had de ontwerper van het schip, dhr. Claussen, geassisteerd bij het ontwerp. Het oorspronkelijke idee komt vermoedelijk van Robert Hilgendorf, kapitein van de beroemde 5-mast bark POTOSI. Ook Hilgendorf was in dienst bij de befaamde reder Laeisz. Het verhaal wil dat keizer Wilhelm II de POTOSI op 18 juni 1900 bezocht en aan Hilgendorf vroeg wanneer er nu eindelijk eens een 5-mast volschip zou komen. Dit inspireerde Laeisz tot de bouw van het schip. De ontwerpen voor de PREUSSEN werden later teruggevonden in de paperassen van Carl Ferdinand Laeisz, kleinzoon van de oprichter van de Laeisz rederij, Ferdinand Laeisz. Het stoere schip kon elke storm trotseren en kon zelfs bij windkracht 9 overstag. Onder dergelijke omstandigheden stonden er 8 man aan het 2 meter grote stuurwiel om het schip in bedwang te houden. Ze was succesvol op de route naar Chili in de handel van salpeter en vestigde menig

snelheidsrecord. Door haar buitengewone verschijning en excellente zeilcapaciteiten noemde de zeelui haar de "Queen of the Queens of the Seas". De PREUSSEN was een snel schip dat met een bemanning van 45 man een snelheid van meer dan 19 knopen (35 km/u) en was daarmee het snelste schip van de Flying P-line. In 1903 zeilde ze van 2 februari tot 1 mei, in 57 dagen van Lizard Point naar Iquique, een zeer snelle reis. De PREUSSEN maakte twaalf reizen van Hamburg naar Chili en terug en een reis rond de wereld via New York en Yokohama (Japan—zie flessenscheepje van Piet Thie) gecharterd door de Standard Oil Co. Bij haar aankomst in New York waren bijna alle New Yorkers op de been om dit unieke schip te zien en te verwelkomen. Slechts twee kapiteins hebben het commando over de PREUSSEN gevoerd, te weten kapitein Boye Richard Petersen (11 reizen) en kapitein Jochim Hans Hinrich Nissen (2 volledige reizen en de laatste reis). Beiden hadden het vak geleerd van kapitein Robert Hilgendorf. Op 5 november 1910, op haar 14^e uitreis, met aan boord een gevarieerde lading, waaronder een aantal pianos voor Chili, werd de PREUSSEN te 23.35 uur geramd door de Britse ferry BRIGHTON, op 8 mijl ten zuiden

UIT HET GASTENBOEK

Het gastenboek getuigt er van dat het Flessenscheepjesmuseum bij menig bezoeker in de smaak valt. Uit alle delen van de wereld weten bezoekers het museum te vinden en allemaal verbazen zij zich over de collectie waarvan het museum hen laat genieten. Hieronder een aantal reacties van tevreden bezoekers.

Beste vrienden van het Flessenscheepjes Museum

Allereerst onze excuses voor het feit dat u al langere tijd niets van ons heeft gehoord. Het Flessenscheepjes Journaal werd samengesteld door Hankie Hesse, maar zij moest om privé redenen haar werkzaamheden staken.

Onze zoektocht naar een geschikte vervang(st)er leverde helaas niets op. Dat had weer alles te maken met het steeds weerkerende probleem van te weinig vrijwilligers. Waren die er wel dan was de prioriteit het museum draaiende te houden.... Nu we ingaande 1 november het z.g. "winterschema" gebruiken, d.w.z. beperkt open zijn, is er weer tijd voor andere dingen.

In deze nieuwe uitgave van het FSJ willen we proberen u een overzicht te geven van onze activiteiten vanaf het jubileumjaar 2017.

We prijzen ons gelukkig dat we hierbij hulp krijgen van Henny Fransen. Ter informatie: Henny is een begenadigd flessenscheepjes bouwer die weliswaar geen vrijwilliger is van het FSM maar ons bij verschillende gelegenheden uitstekend heeft geholpen. Henny is lid van de Nederlandse Vereniging van Flessenscheepjes Bouwers en Verzamelaars "Welkom aan Boord" en is redacteur van het gelijknamige blad dat zij uitgeven.

Voorbeeld van een activiteit van Henny voor het FSM:

Een "cursus" bouwen van een flessenscheepje tijdens TV opnames in het FSM voor het MAX programma "Bed & Breakfast".

Thema tentoonstellingen

Op 6 april 2017 werd de succesvolle expositie met werken van Albert Wester vervangen door werken van de gebroeders Antonio en Carlo Cogoni.

Voor wie het nog niet weet: De broers Cogoni kwamen ooit uit Sardinië om in Nederland te gaan werken. Carlo heeft een aantal jaren als bouwer van scheepsmodellen (ook flessenscheepjes) in Amsterdam gewerkt maar is al weer jaren terug in Italië. Antonio bleef wél en woont nog altijd in Amsterdam. Hij is de man van de voorstellingen in de fles. Van hem hebben we nog altijd het Spuihuisje en de antieke tandarts in de fles. Gedurende ons 25-jarig jubileum feest en ook daarna waren een groot aantal

producten van zijn hand te bewonderen .

Overigens exposeerden wij tijdens het jubileumjaar ook in een vitrine die was opgesteld in de vertrekhal van de veerboot naar het Zuiderzee Museum bij het parkeerterrein aan de Houtribdijk.

Eind november 2017 tot midden 2018 werd de Cogoni expositie vervan-

gen door flessenscheepjes uit de collectie van wijlen Bob de Jongste. Deze werden belangeloos ter beschikking gesteld door Hans de Haan (voorzitter Welkom aan Boord), de huidige eigenaar van de collectie.

Bob de Jongste (1917-2013) was een bijzonder mens: Bob (eigenlijk Bas) was een bekende in de wereld van flessenscheepjes bouwers (meer dan 400 stuks heeft hij gemaakt), maar hij verzamelde ook gedurende zijn buitenlandse reizen. Te zien waren o.a. flessenscheepjes uit de VS en India. Bob heeft aan de wieg gestaan van het verenigingsblad van Welkom aan Boord.

Saillant detail: Bob was actief in het verzet gedurende WO II en werd in 1944 gearresteerd door de Gestapo op beschuldiging van "spionage en pilotenhulp" en ter dood veroordeeld. Kennelijk ging er iets mis in de Duitse administratie, want na van gevangenis naar gevangenis te zijn gebracht werd hij in april 1945 door de Russen bevrijd uit de gevangenis van Brandenburg-Görden .

Hierna was het in juni 2018 de beurt aan Tom Olša, eveneens lid van WaB. Tom, van geboorte een Tsjech, verraste ons met bijzondere creaties zoals de Raket Naar de Maan van Kuifje en een duwboot die een schip door de bodem van de fles duwt. Door de variëteit van e.e.a. werd ook deze expositie door de bezoekers erg op prijs gesteld.

Maar zoals elke thema tentoonstelling was ook deze eindig en werd eind oktober 2018 vervangen door creaties van Louis Baekelmans (1930-2017), tot zijn overlijden lid van WaB . Deze tentoonstelling kon worden gerealiseerd met behulp van Hans de Haan. Dankzij zijn connecties in de wereld van flessenscheepjes bouwers - en in het bijzonder die van WaB - konden wij de laatste jaren veel voor ons onbekend werk ten toon stellen.

De meest recente expositie (juni – oktober 2018) betrof flessenscheepjes gemaakt door "old man" Piet Thie (84). Piet – een Zaankanter – is geen onbekende voor ons

INTERVIEW MET LUCY TAKKEN

We zeggen wel eens gekscherend "Lucy hoort bij de inventaris van het museum".... en dat komt omdat zij – begonnen met de Paas in 1997 – volgend naar omstreeks Pasen al 23 jaar vrijwilligster is. Gevraagd of ze al plannen heeft

om te stoppen – ze is immers al ruim 65 jaar – zegt ze daar nog lang niet aan te denken omdat ze het werken in het FSM nog steeds erg leuk vindt.

Over de eerste dagen in het museum vertelt ze dat eerst 2 weken heeft meegelopen met collega's (ma, wo, vr, zo en vervolgens di, do, za) waardoor ze met de meeste van de toen 35 vrijwilligers had kennisgemaakt. In die tijd was het museum geopend van 10-14 en 14-18 uur waardoor er per dag 4 vrijwilligers nodig waren.

Na 2 weken kreeg ze de vuurdoop door het geleerde te kunnen vertellen aan een groep Belgische bezoekers die haar als waardering 10 gulden gaven

Ooit begonnen met Jan Visser en echtgenote Louise heeft Lucy in de loop der jaren veel vrijwilligers zien komen en

gaan. Samen met Hanneke en Frans hoort ze nu bij de oude garde.

Sedert ongeveer 9 jaar doet Lucy nu de inkoop voor de "shop" en coördineert op dit moment de jaarlijkse schoonmaak van het museum.

Soms zijn er van die dagen in Lucy's museumleven die ze niet licht vergeet, getuige het volgende verhaal uit 2018.

Ze herinnert zich 30-8-18 als de dag waarop ze 's avonds in de Westerstraat mensen zag die ze eerder die dag had rondgeleid in het FSM. Ze had bij die gelegenheid ook enthousiast verteld over haar huisje uit 1918 waarin nog de originele bedstee deuren zitten. Van het een kwam het ander en de vier bezoekers gingen met Lucy mee naar huis om de bedstee deuren te bekijken. Na een kwartiertje stapte het gezelschap weer op. Na 2 weken kwam Lucy er, dankzij een stukje in de Volkskrant, achter dat een van de bezoekers ds. ter Linden was geweest (de man die Koning Willem Alexander en Koningin Maxima in de echt verbond.....)

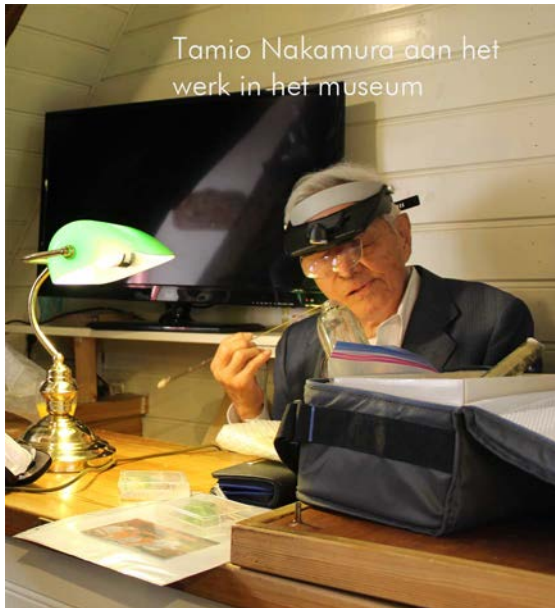
IN MEMORIAM TAMIO NAKAMURA (1930-2018)

Hij was onze eregast tijdens het vieren van ons 25-jarig jubileum .

Tamio, wonende te Osaka – kwam bijna elk jaar naar Amsterdam om zijn aldaar wonende dochter Etsuko op te zoeken. Hij maakte dan van de gelegenheid gebruik om samen met familieleden een bezoek te brengen aan ons museum. Tamio was in zijn land een bekend flessenscheepjes bouwer en was ooit aanwezig bij de opening van het FSM in 1992.

Tijdens ons jubileum feest zat Tamio achter de demo tafel met een horlogemakers loep op een flessenscheepje te bouwen. Een van zijn familieleden vertaalde want Tamio sprak geen Engels. Die loep was omdat zijn ogen minder werden. Reden waarom hij zijn ogen moest druppelen. Als het oogdruppel flesje leeg was maakte hij er een scheepje in. In ons museum staat nog zo'n flesje met de "SANTA MARIA" erin.

Tijdens wat zijn laatste bezoek aan Amsterdam zou zijn, werd hij ziek en is kort daarop overleden (1-8-18).

en heeft in de loop der jaren verschillende flessenscheepjes maar ook geld gedoneerd. Een van zijn schenkingen betreft een uniek exemplaar van de "PREUSSEN". Dit exemplaar is daarom uniek omdat het 2x de fles is ingegaan. Piet vertelde dat hij bij de bouw een vervelende fout had gemaakt waardoor de masten niet helemaal overeind konden. Omdat het nogal veel voorbereidend werk was geweest besloot Piet het scheepje weer uit de fles te halen. Lukte niet, het zat al vast in de zee. Piet besloot de fles in een teiltje warm water te zetten en om het proces te versnellen alles op een komfoortje te plaatsen. Helaas, Piet vergat de tijd en vond de "PREUSSEN" gezonken in de fles. Daarna kon het schip eruit en volgde een schoonmaak klus. Piet zag het niet meer zitten om de zeilen terug te plaatsen. Het onderschrift op het standaardje luidt nu "lossende te Yokohama", wat historisch juist is omdat het beroemde schip daar inderdaad 1x is geweest....

Tenslotte hebben we 5 achtereenvolgende jaren enkele maanden geëxposeerd in 2 vitrines van het West Fries Gasthuis (nu Dijklander Ziekenhuis) in Hoorn.

Op onze internetsite www.flessenscheepjesmuseum.nl kunt u meer informatie lezen over de volgende thema tentoonstelling (2020).

SPUIHUISJE

Zoals u ongetwijfeld weet is het museum gevestigd in het monumentale “Spuihuisje”. De geschiedenis van dit stokoude pand is meestal een vast onderwerp tijdens onze rondleiding door het museum.

T.g.v. “voortschrijdend inzicht” weten we nu dat het huisje er in ieder geval in 1577 al stond (publicatie van “Oud Enkhuizen” uit 2012). Hierin valt te lezen dat het Stadsbestuur van Enkhuizen in de 2e helft van de 16e eeuw besloot om een Spuihuis neer te zetten op de huidige plaats. Het huis is afgebeeld op een stadsplattegrond van 1577. In 1990 vertrokken de laatste bewoners van het “Spuihuisje” waarna een verbouwing volgde tot museum, met als resultaat dat het Flessenscheepjes Museum op 16 mei 1992 kon worden geopend.

De eigenaar van het huisje is de gemeente Enkhuizen waarvan ook wij het – net als alle vorige bewoners – huren. In de loop der eeuwen werd de huurprijs soms verlaagd i.v.m. het “geringe woongenot” (schuif in de woonkamer en ’s winters erg koud)

1x per jaar wordt het huisje, dat de status van Rijksmonument heeft, grondig gecontroleerd door de Monumentenwacht. Gebreken worden gemeld bij de eigenaar en verholpen. Nog niet zo lang geleden is de buitenkant geschilderd en werd een scheur in de gevel gerestaureerd. Op ons verzoek is er ook een nostalgisch hekje geplaatst bij het trapje aan de voorzijde (functie: leuning).

De binnenkant moeten we zelf naar redelijkheid onderhouden en zo wordt nu schilderwerk verricht door enkele collega’s.

MUSEUM

Sedert enkele maanden is het mogelijk om in het museum te pinnen. We gebruiken hiervoor een apparaatje dat draadloos is verbonden met het mobiele internet. De resultaten zijn over ’t algemeen bevredigend maar als het mobiele net overbelast is (veel volk op de been) moet er contant worden betaald. Steeds meer bezoekers hebben tegenwoordig een Museum Kaart (ook buitenlanders!) waardoor ze gratis toegang hebben. Vroeger werden de aantallen geturfd maar tegenwoordig gaat dat d.m.v. een scanapparaat via internet (WIFI). Ja ook wij ontkomen niet aan allerlei nieuwigheden.....

Nog een noviteit: Onze vrijwilligster Marianne heeft een flessenscheepje gemaakt met een onderzeeboot die een koraalrif inspecteert. Het bijzondere is dat we tot nu toe maar één creatie hadden die gemaakt was door een vrouw en dat het hele tafereel gebreed en gehaakt is. Uniek!

DEMO’S

Zo mogelijk laten we bezoekers “live” zien hoe een flessenscheepje wordt gebouwd. Probleem: Meestal geen tijd en/of collega’s die dat kunnen laten zien.

We lossen dit op d.m.v. video-presentaties. In 2016 hebben we in eigen beheer, m.b.v. flessenscheepjesbouwer Henny Fransen en een aardige buurvrouw (inspreken tekst), een Nederlandstalige demo-video gemaakt die we bijna dagelijks vertonen. Dankzij internet en You Tube hebben we ook een presentatie in het Engels, Duits en Frans.

IN MEMORIAM GÜNTHER ROHDE (19..-2019) *(door Frans Wesseling)*

In 2009 had ondergetekende het genoegen om – samen met zijn echtgenote – op uitnodiging 2 dagen te gast te zijn bij Günther Rohde in Hannover. Dat zit zo: In 2008 had hij ons museum gebeld met het verzoek om zijn collectie flessenscheepjes te komen ophalen, omdat hij bang was dat e.e.a. na zijn dood zou worden weggegooid aangezien er bij de Duitse musea geen belangstelling meer zou zijn. De afspraak was dat we alles zouden meenemen en onder één dak bewaren.

Toen we op 22 & 23 april 2009 bij hem arriveerden bleek hij in zo’n typisch naoorlogs grauw ongezellig flatgebouw te wonen (3 of 4 hoog zonder lift en binnenplaats waar de garages waren). Na een eenvoudige maaltijd gaf ik aan dat we nu weg moesten om een hotel te zoeken. Dat was niet nodig kregen we te horen, omdat alle hotels vol waren i.v.m. de Hannover Messe. Hij bestelde een taxi en bracht ons samen met zijn vrouw naar

een chique hotel in het centrum van Hannover. We mochten niets betalen want we waren zijn gasten....

De volgende ochtend terug naar Günther zijn garage waarin tientallen banendozen met flessenscheepjes waren opgeslagen te midden van een rode oldtimer Volvo. Uiteindelijk had ik ruim 125 flessen in mijn auto en moest dus behoedzaam terugrijden naar Enkhuizen.

Maar voordat het zo ver was moesten we nog “even” naar boven om wat te drinken en zijn laatste flessenscheepje in ontvangst te nemen. Dat was het barnsteen scheepje dat nog altijd een prominente plaats heeft in het FSM. We merkten dat het een zeer emotioneel moment voor hem was want de tranen stonden in zijn ogen. Zeer recent kreeg ik te horen dat Günther op de hoge leeftijd in mei j.l. is overleden.

Ik zal hem blijven herinneren als een zeer aimabel mens .

